

ВІДЗИВ

про дисертацію МІЄР Тетяни Іванівни «Дидактичні засади організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання, офіційного опонента, доктора педагогічних наук, доцента Самодрина Анатолія Петровича

Вислів «не вчити життю, а вчити жити» – можна вважати лейтмотивом дисертаційного дослідження Мієр Тетяни Іванівни. Проблема організації навчально-дослідницької діяльності учнів певним чином глобалізованої системи освіти України є актуальною і по суті акцентує увагу педагогічної науки на створенні механізмів зрощування великих особистостей дослідників-першопрохідців епохи ноосфери, надаючи змоги педагогічній культурі початкової школи виявляти і реалізовувати мету-ідеал життєдіяльності молоді особистості як творчу персоніфіковану еволюцію.

Здобувач виправдано вибрав шлях власного проникнення в ідею дослідження через психологію учіння з поетапним формуванням розумових дій, через психологічні теорії спілкування і майстерності педагогічної взаємодії, через розгляд проблеми розвивального навчання, просторово-середовищного і діяльнісного підходів, готовності вчителя до організації навчально-дослідницької діяльності в початковій школі, авторської системи процесуального супроводу навчально-дослідницької діяльності тощо. Тому й проголошує *метою свого дослідження* наукове обґрунтування теоретичних і дидактичних засад організації навчально-дослідницької діяльності в школі І ступеня; розроблення дидактичного інструментарію організації цього виду навчальної діяльності вчителем та її здійснення учнями в урочний та позаурочний час.

Проти глобалізації як проти процесу природи йти не можливо, але треба достойно, а це означає освітньо протистояти, стверджуючи нову організацію

освіти особистісно зорієнтовано. Соціальна культура нашого часу потребує поєднати аксіологію буття й свідомості умовами розвитку педагогіки дитиноцентризму всепланетно (свідомість персони крокує попереду масової свідомості) (Конференція ООН «Ріо+20», Ріо-де-Жанейро, 2012 р.). А це значить, що метод доставки до сучасної людини нової наукової картини світу, не зважаючи на прогресивність епохи інформатизації і технологізації, «провисає» і стрімко деформується системою освіти, якщо дитячим розумом оминаємо генний виховний потенціал людини і ключ до нього як космізм знань – з одного боку, і усуваємо духовну координату життя утисками етики звільненого пізнання – з іншого, тим самим готуючи особистість до практики як до «спрощеної чистої науки», яка надалі нівелює як людський праксис, так і спотворює життєву нішу людства – екологію, елімінує людський геном і при цьому декларативно й цинічно вимагає для людини більш гідного життя і свобод. Сучасна людина через освітні огріхи мало замислюється над питанням власної свідомості, недооцінюючи цей творчий *дар* життя з її посередницькою функцією як діяльністю поміж індивідом та його духом, а педагогічна наука замість надання можливості усвідомлення дитиною або ж молодою людиною самої себе як ідеї власного буття (щоб та зуміла завчасно спроектувати власне майбутнє), продовжує тиражувати людину для ринкового суспільства в кращому разі як мобільного професіонала.

Дисертація Мієр Т.І., зважаючи на вище сказане, вдала спроба фундаменталізації загальної освіти збагаченням творчої енергії особистості школяра поряд із завданням модернізації педагогічної освіти її новим науковим поглядом на ноосферну перспективу життя. Це вимога не політики, а еволюції природи. Пізнання феномену життя здатністю жити органічно правильно (профільно) постало перед школою в якості фізичного принципу організації творчої персоніфікованої еволюції. Тому нині Україні потрібен вчитель з відчуттям реальності, велика особистість, яка оволоділа собою і усвідомлена діяльність якої спрямована на культивування такої якості освіти, яка б

дозволяла боготворити особистість: синтезатор культурно-етичної і структурно-функціональної парадигми – своїм творчим доробком робить запит Мієр Т.І.

У дисертації, насамперед, помічаємо яскраву особистість дослідника – теоретика і умілого практика-організатора, для якого освітня реформа – своєчасне охоплення рухів самоорганізації освітнього древа, що пнеться до нових смислів із низу до верху, зовнішнім поглядом садівника – з верху до низу – з думкою, що буде далі з цим насадженням. Об'єктом розгляду Тетяни Іванівни стали урочна та позаурочна навчальна, дослідницька й навчально-дослідницька діяльність учнів початкової школи, а предмет дослідження склали передумови, умови та процесуальний базис організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів. Дисертант супроводить обрану проблему як оригінальну ідею простору освітніх можливостей для кожної особистості, яка навчається вчитися життю спорідненою діяльністю, де вчитель системно й міжпредметно разом з дитиною вдивляється у світ і власну Я-концепцію учня, прагнучи зрощувати умови свідомого пошуку його перспективи майбутнього.

Дисертація дотикає проблем освіти сталого розвитку сучасного етапу, на якому розум наперед повинен формулювати принципи, виробляти алгоритми управління розвитком біосфери в напрямі протікання феномену життя й у першу чергу в *аномальностях* біогеохімічних явищ, де відбулися порушення геологічних порядків перевантаженнями антропосфери. Саме там зароджуються самочинні інтелектуальні вихори, які слід помічати розробникам освіти (на кшталт: Донбас) і відповідно реагувати. А для цього треба не лише прагматичне мислення, не тільки раціональний підхід, не тільки зміна способу життя виду *Homo sapiens* новою релігією еволюції, а й нове мислення – ноосферно освічене, по-новому розумне, і й відтоді – належно культурне, адже лише культура піднімає людину до етичного сенсу життя.

Дисертантом доречно розглянуто становлення смислу «навчально-дослідницька діяльність». В дисертації з урахуванням ієрархічної структурно-компонентної будови діяльності було доцільно виокремлено чотири ієрархічно впорядковані рівні (окрема або особлива діяльність, дія, операція, психофізична функція) з послідовною аргументацією кожного. На основі аналізу понять «навчальна діяльність» і «дослідницька діяльність» синтезовано поняття «навчально-дослідницька діяльність» і розглянуто як вид навчальної діяльності, а дослідницьку діяльність як вид пізнавальної діяльності. Тому види діяльності автор тлумачить як активно наростаючу діяльнісну послідовність: пізнавальна, дослідницька, навчальна, навчально-дослідницька.

У роботі справедливо наголошено на організаційній місії безпосередньо-опосередкованого впливу вчителя як способів віднаходження найліпшого (найпродуктивнішого) протікання процесу взаємодії між особистостями учнів, при якій на достатньо високому рівні реалізується особистість вчителя, ефективно здійснюється педагогічна дія, професійне спілкування дозволяє неперервно вдосконалювати свою функцію, в ході якої досягаються позитивні результати в навчанні та вихованні школярів. При цьому, відмітимо, передбачено не штучне вдосконалення інтелекту, а свідома життєдіяльність, яка в процесі взаємодії учителя і учня озброює органи відчуття діяти цілеспрямовано, продуктивно і еволюціонувати разом – розум не творить протиприродно, бо він є часткою природи. Цим самим Тетяна Іванівна прокладає педагогічній освіті завдання посередництвом учителя відшукувати дорогу до методу «освічення» конкретної особистості як творця – є здобутком педагогічної освіти й умовою її подальшого зростання. Освітою людина відшукує дух взагалі і зокрема для себе, але коли освіченість не вловлює дух «цілого» як системи «людина-світ», то тоді душа-навігатор вибудовує хибу життя. Щоб повести особистість школяра як власну організацію самоорганізації цілеспрямовано і доцільно шляхом організації навчально-дослідницької діяльності дисертантом розглянуто низку педагогічних умов. Стосовно учнів

цілі здійснення навчально-дослідницької діяльності автор вбачає в оволодінні знаннями й способами дій у певному освітньому просторі і практично безмежному середовищі навчання, на кшалт: я хочу навчити себе щось вимірювати; я хочу навчити себе способам розв'язування числових нерівностей; я хочу навчити себе техніці витинанки тощо (с. 88).

На думку автора, цілі організації й здійснення навчально-дослідницької діяльності в початковій школі з позиції вчителя зумовлюють способи організації діяльності учнів – становлять модель реального результату, а з позиції учнів визначають найліпший щодо особистості спосіб (зміст і метод) досягнення результату. Важливими ланками організації навчально-дослідницької діяльності дослідник вважає готовність з боку вчителя до педагогічної дії і готовність учня вмотивовано, усвідомлено, зважено й продуктивно виконувати запропоноване. Автором проаналізовано внутрішні та зовнішні засоби організації навчально-дослідницької діяльності в початковій школі, структурні компоненти компетентності «вміння вчитися», питання самостійності та діалогічної й інтерактивної взаємодії, виявлення проблеми як нової умови для формування подальшої освіти.

Перед нами завершена, багаторічна (2008-2016 рр.), детально осмислена, корисна для практики, цікава робота. Дисертація містить досить виважену психолого-педагогічну основу, що робить її дорожньою картою із застосування особистісно зорієнтованого навчання обдарованої дитини.

Нині в Україні протікає адміністративно-територіальна реформа, яка передбачає планування розвитку територій практично без урахування процесу модернізації системи початкової освіти, її дидактичних одиниць. Такий стан нівелює як саму ідею модернізації соціально-економічної системи (продуктивна діяльність), так і функцію школи (продуктивна додіяльність).

Віриться, що дисертаційне дослідження Мієр Т.І. послугує процесам посилення когнітивізації в регіонах біосфери, зробить початкову школу особливо сільської місцевості більш природо відповідною і творчою, що

зумовить еластичний перехід до профільного навчання. В різних територіях і в різні епохи люди та природні комплекси взаємодіють по-різному, між закономірностями природи і соціальною формою руху матерії існує постійна кореляція – організована у психотипі – доводить своїм дослідженням Тетяна Іванівна, і ця точка взаємодії втілена завжди в особистості людини як закон переходу від безпосередніх, природних форм поведінки до опосередкованих, штучних, що виникають у процесі культурного розвитку психологічних функцій. Цей період в онтогенезі відповідає процесові історичного розвитку людської поведінки, вдосконалення існуючих форм і засобів мислення. Свідомість для багатьох посередництвом науки, культурно зрощеної з дошкілля і початкової школи, ставатиме самосвідомістю кожного зокрема згідно з вибором його особистості й, відштовхнувшись від кожного, зрощуватиме в собі абсолютну свідомість – ноосферну ідею і ноосферну людину як мету-ідеал. Прагнення автора глибоко проникати в сутність особистості школяра, є поміченим продовж усіх розділів дисертаційної роботи, по суті є дією на випередження, що характеризує в цілому наукову школу О.І. Савченко.

У стилі дослідження пропонент увесь час прагне з'ясувати доцільність своєї пошукової дії, вводячи умови і передумови, і цим по особливому формалізує і конкретизує власні судження організації як системи і процесу. Цим самим, тяжіючи більше до описовості, ніж до формули, виробляє власний апарат доведення як режисуру творчої дії. Звідси можливо дещо еклектично виглядає теорія систем. Проте база аргументації достатньо повна. Нарис запропонованих підходів і моделей носить онтологічне забарвлення і одночасно запитує з боку педагогіки деонтологічного супроводу.

На етапі осмислення взаємодії і взаємопроникнення взаємодіючих систем автор лагідно оминає глибини синергетики, культурології, еволюціонізму тощо. Проте ці складники організації мислення для побудови належної педагогічної дії несумнівно є творчим ресурсом дослідника. Вдалою рисою роботи є її заглиблення в психологічну теорію, однак окремі висновки дисертанта

вимагають методологічних уточнень і доповнень. Зокрема, що стосується проблеми психологічної діяльності обдарованої особистості.

Авторська структурно-функціональна модель організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів, зображена на с. 294, щодо реалізації передбачає стратегічний, тактичний і оперативний рівень управління та постійного керування. Ніби за кадром, ситуативно, крок-за-кроком для кожної людини дослідник зводить свій, винятковий, неповторний освітній простір, який з часом зазнає акцентованих синергійних впливів з боку спорідненої діяльності, де розуміння визначає позицію учня при взаємодії його особистості з партнером, з навколишнім світом як цілеспрямованість життєдіяльності. Звідси оправдано у процесі шкільного проектування організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів розробником до традиційної психолого-педагогічної готовності вчителя долучено управлінський аспект – і це є необхідністю нашого часу.

Бачення готовності вчителя опирається на мотиваційний, змістово-процесуальний, творчий і рефлексивний критерії та відповідні їм показники. Готовність учнів до організації навчально-дослідницької діяльності в початковій школі визначають мотиваційно-вольовий, орієнтаційний, індивідуально-виконавський, інтерактивно-виконавський та контрольо-оцінний критерії, конкретизовані в низці показників.

Тож, як засвідчили проаналізовані нами позитивні здобутки в ході експериментальної перевірки авторської теорії, шкільні освітні системи повинні розвиватися у згоді з персоніфікованими надбаннями учнів і водночас уточнюватися новозбудованим пошуковим запитом особистості та культурою управління навчально-дослідницькою діяльністю школяра.

Запропонована авторська структурно-функціональна модель організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів зумовлює процес внутрішньої організації особистості, надає їй свободи пізнавального смислу, що чиниться на засадах персоніфікованої самоорганізації спорідненою

педагогічною дією – проблема лише в досконалості підготовки вчителя-проектанта педагогічної дії. З метою її вирішення автором розроблено і упроваджено матеріали навчального посібника «Сучасний урок: теорія і практика моделювання» та програму «Дидактика. Сучасний урок: теорія і практика моделювання», рекомендовані МОН України відповідним категоріям фахівців.

Своєю неповторною творчою авторською позицією Тетяна Іванівна змушує втілювати професійну компетентність педагога як працю, в якій на достатньо високому рівні реалізується особистість вчителя, ефективно здійснюється педагогічна дія, а професійне спілкування дозволяє неперервно вдосконалювати свою функцію, в ході якої досягаються позитивні результати в навчанні та вихованні школярів. Наукова думка створюється людською особистістю задля людської особистості. Ось тому перед нами постав автор дисертаційної роботи як творча особистість зі своїм сміливим науковим поглядом і стилем мислення.

У педагогічному експерименті протягом 2011-2016 рр. взяли участь 72 педагоги та 860 учнів 1-4 класів з різних куточків України. Дисертація, як на нас, уточнюючи існуючу щодо обрання теми традицію й одночасно містить незаперечну наукову новизну одержаних результатів, яка виписана оригінально і досить розлого, пов'язана з можливістю одержання на її основі нових результатів і наукових даних, використання в якості інноваційного ресурсу підвищення якості освіти. Практичність дослідження очевидна і вагома. Робота, як на нас, призводить до зрушень проблеми освітнього посилення когнітивізації природи. Замисел автора показано в концепції та сформульованій загальній гіпотезі дослідження, доповнено в розділі 1, уточнено протягом етапів експериментальної роботи та виконання кроків з моделювання.

Робота складається зі вступу, шести розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Матеріал дослідження структуровано за розділами і підрозділами рівномірно.

Теоретичний аналіз джерельної бази з 698 найменувань дав можливість здобувачеві з'ясувати, що зроблено до нього у вітчизняній і зарубіжній педагогічній науці та практиці з проблеми, що відображена у формулюванні теми дисертаційного дослідження. Дисертаційна робота є складовою наукової теми «Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у навчальному процесі» відділу початкової освіти Інституту педагогіки НАПН України.

Науковий апарат дослідження відповідає чинним вимогам. Сутність ключових понять дисертації в цілому відображає природу досліджуваних здобувачем педагогічних явищ і процесів. Наведені результати пошуку основного тексту – 420 с. та додатки до дисертації – 93 с. відображають у деталях протікання експерименту і дають уяву про здобутки учнів і вчителів України з обраної теми пошуку. Повнота викладення матеріалів дисертації в 68 працях, опублікованих автором. Упровадження результатів дослідження та їх апробація достатні. Вірогідність результатів дослідження забезпечена застосуванням методів, адекватних предмету, меті та завданням дослідження; якісним і кількісним аналізом експериментальних даних; позитивними результатами педагогічного експерименту в школі I ступеня.

Ознайомлення з науковими працями дисертанта дає підстави стверджувати, що в них повною мірою відображено результати проведеного дослідження. Окрім того, його основні положення і результати доповідалися й обговорювалися на численних науково-практичних конференціях і загалах різного рівня. Географія апробації результатів дослідження достатня. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації. Проте, робота не позбавлена окремих недоліків:

1. Посилення ролі когнітивізації є генеральним напрямом еволюції природи взагалі, повсякчас супроводжується створенням всепланетарної цивілізації. Школа – втілення діалогу структурно-функціональної і культурно-етичної парадигми науки. З дисертації мало помітно, наскільки і в яких

напрямах має зростати ціннісно-сміслова складова педагогічної культури вчителя початкової школи в якості готовності для забезпечення навчально-дослідницької діяльності особистості як сортаментної основи допрофільного навчання.

2. Технізація і технологізація спровокували дефіцит гуманізму на планеті, тому сучасна система освіти має функціонувати за правилом, де процес виховання діє над усіма іншими процесами у школі, тобто діє школа і позашкільна цінностей насамперед, що звільняє енергію особистості для творчості за її інтересами на 100%. Як на нас, у дисертації слабо проглядається принцип виховання у процесі навчання.

3. Дослідження значно б виграло в разі розроблення закономірностей процесу навчально-дослідницької діяльності молодших школярів як сходів до профільної навчально-дослідної діяльності старших учнів.

4. Не досить чітко уявляється механізм відбору змісту освіти з особистісно зорієнтованого навчання молодших школярів для можливих варіантів організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів як урочно-позаурочної взаємодіяльності для різних середовищ життя.

5. Через учіння звільнена для творчості особистість відшукує «свій труд». У разі такого відшукування труд зникає, натомість з'являється «творча дія» – потік захоплення людини. Як же народжується цей «інтелектуальний вихор» у різних взаємодіях – залишається без констатації автора.

6. Проектування школи I ступеня, як на нас, слабо торкається проблеми освітніх округів, децентралізації державного управління з посиленням публічного адміністрування і відповідності освіти цим викликам.

7. У спискові літератури доречно було б згадати першоджерельного автора теорії організації Богданова О.О. – «Тектологія. Загальна організаційна наука». – М.-Л., 1927. – (Ч.1, Ч.2).

Наведені у відзиві зауваження ніякою мірою не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Мієр Т.І.

Дисертація написана на достатньому науково-теоретичному рівні, містить змістовно виважений і ретельно опрацьований автором теоретичний матеріал і засвідчує про творчий ресурс здобувача.

У цілому, дисертаційна робота «Дидактичні засади організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів», є самостійною, завершеною, теоретично і практично значущою інноваційною працею, що в цілому відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 і дає підстави для рекомендації присудження Мієр Тетяні Іванівні наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання.

Офіційний опонент, доктор педагогічних наук (13.00.09),
доцент, професор кафедри економіки, маркетингу,
соціальної роботи та економічної кібернетики
Кременчуцького інституту
Університету імені Альфреда Нобеля

А.П. Самодрин